

AHLAK VE EDEBİYAT İLİŐKİŐİ AÇISINDAN MEHMET AKİF ERSOY ÖRNEĞİ*

Melih TAŞTAN**

Öz

‘Sanat sadece sanat içindir’ düşüncesi ile ‘sanatın icrasında bir niyet olmalıdır’ görüşleri arasındaki çatışma insanlık tarihi açısından uzun bir tartışmadır. Edebiyat açısından yapılan çalışmalarda sadece doğal güzellikleri, hayatı ve sevgiyi tasvir etmenin edebiyatın işlevi için yeterli olmadığını dile getiren bir kişi de edebiyatçı kimliğinin yanı sıra mütefekkir yönü de bulunan, bütün gayretini ve hayatını milletine doğru ve güzeli göstermek için vakfetmiş Mehmet Akif Ersoy’dur. Mehmet Akif, çok büyük önem attığı ahlak bahsinin edebî eserler vasıtası ile topluma aktarılmasını, edebiyat-ahlak ilişkisinin sağlam bir birliktelik kurarak yol arkadaşları olmaları gerektiğini savunmuştur. Bu çalışmada Mehmet Akif Ersoy’un eserleri üzerinden onun edebiyat-ahlak ilişkisi üzerine görüşlerini gün yüzüne çıkarmaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Ahlak, Edebiyat, Sanat.

RELATIONSHIP BETWEEN MORALITY LITERATURE in THE TERM of MEHMET AKIF ERSOY EXAMPLE

Abstract

The confrontation between the idea that ‘art is for art only’ and the ‘must have an intention in performing of art’ is a long discussion in term of human history. In the studies carried out in the literature, Mehmet Akif ERSOY who has a philosopher aspect and who devoted his life to show his nation to the right and the beauty, as well as a person with a philosopher identity, expressed that not only depicting natural beauties, life and love is sufficient for the function of literature. Mehmet Akif advocated the transfer of the morals in which he attributed great importance to the society through literary works, and that the relationship between literature and morals should be his companions in a solid relationship. In this study, we tried to reveal the positive views of Mehmet Akif ERSOY through his works on his relation between literature and ethics.

Key Words: Mehmet Akif ERSOY, Ethics, Literature, Ar.

GİRİŐ

Ahlak; insanlık tarihi kadar eski, toplumların huzur ve esenliğinin tesisi açısından çok önemli bir kavramdır. Asırlar boyu insanlık çoğu zaman huzuru para,

* Bu makale, 2015 yılında Tokat GaziosmanpaŐa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı’nda yapılan “Mehmet Akif Ersoy’un Dine Dayalı Ahlak Anlayışı” adlı yüksek lisans tezi üzerinden hazırlanmıştır.

** Öğretim Görevlisi, Tokat GaziosmanpaŐa Üniversitesi, e-posta: melihtastan.togu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3371-2122.

şan, şöhret, iktidar, güç gibi dünyevî lezzetlerde aramış, içinde ahlak ile birleştirilmemiş hiçbir vasıta insanı gerçek manada bir refaha kavuşturamamıştır.

Önemli bir kavram olan ahlaki İmam Gazâlî şu şekilde tanımlar;

Fiillerin hiçbir zorlama olmaksızın kolaylıkla ve rahatlıkla kendisinden çıktığı insan nefsinde yerleşmiş bulunan bir melekedir ki, ondan fikri bir zorlamaya lüzum kalmaksızın fiiller kolayca ortaya çıkar (Gazâlî, 1992: 49).

Bu tanımdan hareketle ahlakın; insanın yaratılışıyla birlikte içinde var olan a-priori bir bilgi olduğu söylenebilir. İnsanlar sevgi, merhamet, iyilik, yardım etmek gibi ahlaki tavırları doğuştan itibaren sonradan öğrenilmiş a-posteriorik bilgi olmadan otomatik bir tavırla sergilerler. Zaman geçtikçe kendi fitratını kaybetmeyen insanlar bu ahlaki tavırlarını koruyarak daha da yükseltirler ya da zihninde var olan o güzel bilgilerin muhafazasını yapmadıkları için bunları kaybederler. Dünya tarihinde birçok uygarlık bilimin yanında ahlakını korudukça medeniyet vasfını elde etmiş, bu iki değeri birlikte yürütemedikçe kendi halklarının ve diğer milletlerin hayatlarını olumsuz bir yöne sürüklemişlerdir. Günümüzde de; ahlaki tavrın aksine davranan güç sahibi birçok yönetim dünyevî hırslarına yenilip adil paylaşım, merhamet, insana saygı ve güçsüze karşı iyilikten uzak davranış sergileyerek dünyayı savaş ve buhranların sardığı bir yer haline getirmektedirler. Dünyanın birçok yerinde huzursuzluk, açlık, sömürü ve işgal gibi yaşanan kötü durumlar korunamayan insan doğasının sonuçlarıdır.

Edebiyat ve ahlak ilişkisini ele aldığımız bu çalışmada, çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde detaylı değineceğimiz ahlakın tanımından kısaca bahsettikten sonra edebiyat kavramına da bakacak olursak; Edebiyat: *Düşünce, duygu ve hayallerin yazı veya sözle, dil vasıtasıyla güzel şekilde ifade edilmesi sanatı (Doğan, 1996: 320)* şeklinde tanımlanmaktadır.

Kendi halklarına ve insanlığa mâl olmuş birçok edebiyatçı, ozan ve şiir üstadı duygularını, düşüncelerini, acılarını, kederlerini, sevinçlerini insanlara edebî bir dille aktararak nice eseri kendi millî kültür hazinelerine ve dünya edebiyatına kazandırmışlardır.

1. Ahlak Felsefesinin Kavramsal Çerçevesine Göre Ahlak Nedir?

Birçok kişinin ve toplumsal hafızanın ahlaka dair farklı tanım ve yorumlamaları olmuştur. İnsanlık tarihi boyunca birçok düşünce insanı ahlakın tanımını yaparak insanlara bu hususta tavsiyelerde bulunmuşlardır. Aşağıdaki tanım üzerinden ahlak ile alakalı daha teferruatlı bir inceleme yapacak olursak;

Ahlak kelimesi Arapça "hulk" (veya 'huluk') kelimesinin çoğulu olup Türkçe'de tekil olarak kullanılır. Hulk; din, tabiat, huy ve karakter gibi manalara gelir. İngilizce'de ahlak karşılığında 'moral' kelimesi de, Latince 'moralis' kelimesinden türetilmiştir. 'Moralis' adet, karakter, hal ve hareket tarzı demektir (Kılıç, 2012: 1).

Bu tanımda ahlak kelimesinin orijinine giderek etimolojik bir bakış üzerinden bir tanımlama yapılmaktadır. Kelimenin kökeni önceden verdiğimiz İmam Gazâlî'nin

Ahlak ve Edebiyat İlişkisi Açısından Mehmet Akif Ersoy Örneği

tanımını destekler şekilde insan tabiatı üzerine bir anlam ifade etmektedir. Ahlak kavramı üzerine bir başka tanımlamada da şu açıklamalar yapılmaktadır;

Son devir Osmanlı ahlakçılarından Ali İrfan 'hulk, insanın iç davranışlarına, halk ise, insanın dış davranışlarına aittir. Daha doğrusu; hulk, ruhun, halk ise bedenın tavsifinde kullanılır. Halk, gözle görülen heyet, suret ve eşkale, hulk da, basiretle idrak olunan kuvvet ve seciyeğe mahsustur' demiştir. 'Bu adam hulken iyi, halken güzeldir' denildiğinde, gerek ruhi, gerekse dış görünüş itibari ile beğenilen bir kimse anlaşılmalıdır (Erdem, 2006: 51).

Bu tanımlamada ahlak üzerinden 'hulk' ve 'halk' kelimelerinin tarifi yapılmakta, ahlakın insanda hem iç (ruhî) hem de dış (suret) anlamda tezahür ettiğinden bahsedilmektedir.

Ahlakı anlamada başka bir etimolojik tahlilde ise; *Ahlakçılardan Mehmet Fazıl (ö. 1885) ise, hulk kavramını huy manasına kullanır ve huy için de: 'Ruhta hasıl olan tabii bir olaydır ki, bu sayede her şahıs var olan hissi ve iradi kuvvetini kendine has bir şekilde kullanır' (Erdem, 2006: 52) der.*

Bu tanımda da hulk üzerinden meseleye yaklaşılmış, hulkun Arapça'da yaratılış anlamına gelmesinden hareketle ahlakın yaratıcı tarafından kişinin ruhuna yerleştirilmiş huylar olduğuna vurgu yapılmıştır.

Ahlak üzerine bir başka tanımlama üzerinden gidecek olursak; *Son devirden A. Behçet, A. Nazima (ö. 1935), A. Şeref (ö.1925), A. İrfan, A. Nazif (ö. 1858) ve birçok ahlakçılara göre ahlak: nefiste (ruhta) köklü bir şekilde yerleşip kendisinden fiil ve davranışlar, düşünmeden, zorlamaya ihtiyaç duymadan, suhuletle (kolaylıkla) meydana gelen "Heyet-i Rasiha"ya denir" (Erdem, 2006: 53).*

Bu bakış açısında ise; ahlakın a-priori yönüne atıfta bulunarak, onun yaratılışla birlikte insan ideasında bulunan bir özellik olduğuna işaret edilmiştir. İnsan zihninde hazır yüklü olan ahlaki melekeler, kişi kendi yaratılışı üzere olan programını bozmadığı sürece kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

Aşağıdaki alıntıda ise İslam kaynaklarında ahlakın hulk ile aynı manada kullanıldığından, ahlakçıların büyük bir kısmının ahlakı insan davranışlarının membaı ve bilinç kuvveti saydıklarından söz etmektedir; *İslam kaynaklarında "hulk" ile "ahlak" kavramları hep aynı manada kullanılmıştır. Ahlakçıların ekserisi "hulk"u, insandaki bütün hal ve davranışların kaynağı ve şuurun doğru bir kuvveti saymıştır. Bu nedenle huy, "ruhta meydana gelen tabii bir olaydır" ki, bu sayede herkes var olan hissi ve iradi kuvvetini kendine has bir şekilde kullanır (Erdem, 2009: 13).*

Ahlak üzerine büyük fikir mesaisi yapmış, düşünce dünyamızın önemli şahsiyetlerinden Nurettin Topçu'ya göre ahlak: *Dini olgunluktur; hayvani hayattan insani hayata yükseliştir. Onun ilke ve prensipleri de dini kurallara dayanır. Her ahlaki prensibin dini bir kaynağı vardır. Dolayısıyla da ahlakla din birlikte ortaya çıkmış olup, insanlığın ahlak tarihi aynı zamanda dinlerin de tarihi olmaktadır (Topçu, 1998: 86).*

Bu tanımlamasından anlaşılacağı üzere Nurettin Topçu'ya göre ahlak dini temelli bir kavramdır. Onun düşünce dünyasında ahlakın kaynağı dinlerdir ve ahlak dünya tarihi boyunca dinlerin öğretileri üzerinden beslenmiştir.

Recep Kılıç da “Ahlakın Dini Temeli” isimli eserinde aşağıdaki alıntının öncesinde dini temelli yaklaşımlardan bahsettikten sonra ahlak üzerine şu değerlendirmelere yer vermektedir:

Yukarıda yaptığımız ahlak tanımlarında gördüğümüz dini temelli yaklaşımların yanında, yüzyıllar içerisinde ahlaki akıl, sezgi ve duygu ile de temellendirmiş birçok tanım yapılmıştır. Mesela Aristo'ya göre ahlak; akıl ile temellendirilmiş bir kavram olup, insanda fiiller eksenli gelişen ve bireyi insan-ı kâmil dediğimiz erdemli insana ulaştıran bir mekanizmanın adıdır. 'Mesela; ev yapa yapa marangoz, gitar çala çala gitarcı olduğu gibi, adil davranışlarda buluna buluna adil insan, cesur davranışta cesur insan olunur. Demek ki karakter fazileti, alışkanlık ile elde edilmiş, insandaki bir istidat veya huy (disposition)'dur (2012: 23).

Kılıç'ın da işaret ettiği üzere; dini temelli ahlak anlayışlarının yanında dini temellere dayandırılmamış felsefi temelli ahlak anlayışları da vardır. Rasyonalist bir nazariye üzerinden yürüyerek akıl, sezgi ve duygular vasıtasıyla da ahlaka ve onun güzelliklerine ulaşılabilir. Dünyada semavi dinlerle hiçbir bağlantısı olmayan milletler de belli başlı bazı ahlaki tavırları sergilemektedirler. Semavi olmayan beşeri dinlerde de ahlak üzerine öğretiler bulunmaktadır. Bu nedenle ahlak ile ilgili eserleri incelediğimizde dini temelli ahlak ve dini temelli olmayan ahlak ayrımı göze çarpmaktadır.

Ahlakın dayandırıldığı temeller açısından izahını aşağıdaki alıntıda da görebiliriz;

Ahlakın konusunun her yönüyle insanın şuurlu fiil ve davranışları olduğunu daha önce belirtmiştik. Çünkü insan yeryüzünde yaratılmışların akıl, zekâ ve irade sahibi olma yönünden en mükemmeli ve en üstünü olduğu bilinen bir gerçektir. Bu nedenle de insan yaptığı işin, ortaya koyduğu davranışların nereye varacağını bilir. Bu yeteneklerin bir kısmını fitrat gereği, bir kısmını inandığı din gereği, bir kısmını da aklını kullanarak ve yaşadığı hayatta elde ettiği tecrübeleri gereği elde etmiştir. İnsanın, hayatını insanca bir yaşayış içinde sürdürebilmesi için, bütün bunları bilmesi yetmez. İnsanın kendi rahatı ve huzuru için, ailesi, çevresindeki insanların rahatı ve huzuru için, insanların topluca yaşayabilmeleri için diğer insanlarla iyi ilişkiler kurmak zorunlulukları vardır. Bunu temin etmek için ise, insan hayatının her noktasına katılan, toplumun her sorununu çözebilecek olan bir düzenleyici kurallar bütününe ihtiyaç olduğu ortadadır (Erdem, 2009: 31).

Yukarıdaki tanım ve açıklamalardan da anlaşılmaktadır ki ahlak; insanın doğasında var olan önemli özelliklerden biridir. Bu özellik gerçek manada anlaşıldığı ve kavrandığı müddetçe insan diğer canlılardan üstün olan konumunu muhafaza edebilmektedir. Tarihte insanoğlu ahlaki meziyetlerini koruyamayıp hırslarına yenildiği dönemlerde dünya büyük acılar yaşamış, bugün de insanoğlu aynı ahlaki yönden zayıflamanın acı reçetesini tatmaktadır. Ahlak ile güzelleştirilmemiş bir akıl

Ahlak ve Edebiyat İlişkisi Açısından Mehmet Akif Ersoy Örneği

üzere yaşamakta ısrar eden insanoğlu zalimleşmekle birlikte dünyayı maalesef daha da yaşanmaz bir hale getirmektedir.

2. Mehmet Akif Ersoy Düşüncesinde Ahlak

Çalışmamızda yer verdiğimiz ahlak tanımlamalarını anımsar isek, ahlak; insanın ruhunda ve zihninde var olan, insanı diğer canlılardan ayıran bir özelliktir. Mehmet Akif Ersoy'a göre; İnsan kendi mahiyetini anlayamadan ne ahlakı ne de kâmil bir insan olmanın ne demek olduğunu tam manasıyla kavrayabilir. Mehmet Akif, 'İnsan' isimli şiirinde insana kendi maddî ve manevî meziyetlerini şöyle hatırlatır:

*Haberdâr olmamışsın kendi zâtından da hâlâ sen,
"Muhakkar bir vücûdum!" dersin ey insan, fakat bilsen...
Senin mâhiyyetin hattâ meleklerden de ulvîdir:
Avâlim sende pinhândır, cihanlar sende matvîdir :
Zeminlerden, semâlardan taşarken feyz-i Rabbânî,
Olur kalbin tecellî-zâr-ı nûrâ-nûr-i Yezdânî.
Musaggar cirmin amma gâye-i sun'-i İlâhîsin;
Bu haysiyyetle pâyânın bulunmaz, bîtenâhîsin !
Edîb-i kudretin beytü'l-kasîd-i şi'ri olmuşsun;
Hakîm-i fitratin bir anlaşılmaz sırrı olmuşsun.
Esirindir tabîat, dest-i teshîrindedir eşya;
Senin ahkâmının münkâdıdır, mahkûmudur dünyâ;
Bulutlardan sevâik sayd eder irfân-ı çâlâkin ;
Yerin altında ma'denler bulur nakkâd-ı idrâkin.
Denizler bisterindir, dalgalar gehvâre-i nâzın;
Nedir dağlar, semâ-peymâ senin şehbâl-i pervâzın!
Havâ, bir refref-i seyyâl-i hükmündür ki bir demde,
Olur demsâz-ı âvâzın bütün aktâr-ı âlemde (Ersoy, 2013: 64).*

Yukarıdaki alıntıda geçtiği üzere Mehmet Akif'e göre insan, meleklerden üstün bir mertebede bulunmaktadır. Bu öyle bir mertebedir ki Allah insanın kalbinde tecelli etmiştir. Mehmet Akif'e göre dağlar, taşlar, rüzgârlar, topyekûn tabiat insanın önüne serilmiştir. İnsan, Allah'ın kendine verdiği ehemmiyeti anladıkça ve kendini tanıdıkça şahsına ve çevresine faydalı olur. Aksi halde kendisiyle birlikte bir toplumu felakete sürükleyebilir.

Aşağıdaki mısralarında Mehmet Akif ahlakın ve yaradılışın güçlü ilişkisinden bahsetmektedir. İnsanoğlunun saf fitratını bozmasıyla birlikte vicdanın ve insanlığın tükeneceğini vurgulamaktadır. Böylelikle ahlakın ne kadar önemli bir mefhum olduğunu bizlere anlatmaktadır;

*Meğer kalbinde Mevlâ'dan tehâşî hissi yer tutsun...
O yer tutmazsa hiç ma'nâsı yoktur kayd-ı nâmûsun.
Hem efrâdın, hem akvâmın bu histir, varsa, vicdânı;
Onun ta'tîli: İnsâniyyetin tevkî'-i hüsrânı!
Budur hilkatte cârî en büyük kânûnu Hallâk'ın:
O yüzden başlar izmihlâli milletlerde ahlakın.*

Melih TAŞTAN

*Fakat, ahlâkın izmihlâli en müthiş bir izmihlâl;
Ne millet kurtulur, zîrâ ne milliyet, ne istiklâl.
Oyuncak sanmayın! Ahlâk-i millî, rûh-i millîdir;
Onun iflâsı en korkunç ölümdür: Mevt-i küllîdir (Ersoy, 2013: 267).*

Mehmet Akif, İstiklâl Savaşı döneminde verdiği bir vaazda ahlakın unutulmasıyla birlikte Osmanlı toplumunun ve İslam Alemi'nin çok büyük sıkıntılara maruz kaldığından şöyle bahsetmektedir;

İslamiyeti şimdiki haline getirince, hepimiz uyur gezer olduk. Güzel ahlakın adını bile unutmak derekelerine düştük. Hadi geçmişten ibret alamıyoruz. Çünkü gözümüzle görmedik. Hadi zamanımızda, fakat uzak ülkelerde yaşayan dindaşlarımızın felaketine bakıp, kendimize gelmiyoruz. Çünkü zavallıların çektiği "ahh!"ları duyamıyoruz. Fakat gözümüzün önünde geçen başımızın üstünde dolaşan felaketlerden olsun ibret almamız gerekmez mi? (Ersoy, 1981: 16).

Mehmet Akif'in ahlak üzerine güzel sözleri olan bir şair ve düşünce insanı olmasının yanında onun en önemli yönlerinden biri de öğütlediği ahlakı hayatına hâkim kılmasıdır. Mehmet Akif'in ne kadar yüksek bir ahlaka sahip olduğunu Orhan Seyfi'nin aşağıdaki sözlerinden anlayabiliriz;

Bence Akif'in asıl kıymeti, mahalli oluşundadır. Bu temiz huylu, temiz ruhlu İstanbul çocuğu mazi hasretiyle yanarak bize birçok eski manzaralar çizdi. Eski günlerin tatlı havasını getirdi. Hikâyelerini anlattı. Eski tipleri canlandırdı. Eserlerinde yer yer nadide kumaşlar gibi bu manzaraların serildiğini görüyoruz. Hüseyin Rahmi'nin, Ahmed Rasim'in yaptıklarının en güzellerini o yaptı. Akif hakkında son sözü söylerken onun titiz ruhlu, yüksek ahlaklı, karakter sahibi, riyasız, samimi bir insan olduğunu tekrarlamayı da bir vicdan borcu sayıyorum (Şengüler, 2000: 294).

3. Mehmet Akif Ersoy Düşüncesinde Edebiyat ve Ahlak Felsefesi İlişkisi

İnsanın fitratından kaynaklanan güzel huyların edebiyatla ilişkisi olabilir mi? İnsanın ahlaki manada ilerlemesinde edebiyatın ahlak felsefesine nasıl bir yardımı olur? Edebiyat çevreleri sadece doğa tasvirleri ve insanı etkileyecek güzel sözler yazmak için mi gayrette bulunmuşlardır?

Edebiyat ve sanat çevrelerinin sanat eserleri meydana getirmeyle birlikte topluma iyi ve güzel olanı göstermek, toplumu eğitmek, ahlâki değerlerin korunmasını sağlamak gibi vicdani görevleri de vardır.

Mısırlı ilim ve düşünce insanı Mehmet Ferid Vecdi, *Safahat'*ta yayınlanan aşağıdaki yazısının bir bölümünde, Mehmet Akif'in sanattan anladığının insanları olumlu yönlere sevk etmek olduğunun Akif'in eserlerinden kolayca anlaşıldığından bahsetmiş, Akif'in tuttuğu bu yolda ona başarılar dileyerek onu şu şekilde övmüştür;

Gelelim ikinci mülâhazaya: İhtimâl ki "San'at san'at içindir; san'atten maksad yine san'attir; san'atte dinî, ahlâki, siyâsî bir gâye aramak abestir" diye senin

Ahlak ve Edebiyat İlişkisi Açısından Mehmet Akif Ersoy Örneği

mesleğine i'tirâz edenler, onu hoş görmeyenler vardır. Fakat o halde, ya'ni san'at hakkındaki bu düstûr kabul edildiği takdirde, onu dinsizliğe, ahlâksızlığa da âlet ittihâz etmemek lâzım gelir. Zîrâ san'at, bu sûretle kayıddan âzâde edilmiş olmayıp, belki kuyûdun en berbâdıyle takyîd edilmiş olur. Ben, senin eserlerinde bu düstûra muhalefetini gösterecek bir şey görmüyorum. Çünkü sen san'atte gâye aramıyorsun; lâkin gâyede san'at arıyorsun. Mesleğin tamâmıyla maksadını te'mîne kâfidir.

Hemen feyyâz kalemine istediği cevelânı ver, ciddî eserlere teşne olanları feyz-i kaleminle reyyan et! Safahât'ın bu kısmını teşkil eden manzûmelerin menbaı, Furkân-ı Hakîm olduğundan hepsinin ilhâm-ı mahz eseri olduğunu söylemek zâiddir. Hemen söyle, hemen yaz! Tevfik-i Hudâ refikin olsun azizim (Ersoy, 2013: 200).

Mehmet Akif, Mehmet Ferid'in anlatımı ile halka verilecek mesajları sanat vasıtasıyla hazırlayan kişidir. Mehmet Akif, edebiyatı para kazanmak ve meşhur olmak için değil; tamamen çok sevdiği milletini ve Müslüman halkları uyarmak, onlara yol göstermek için bir vasıta kılmıştır. Edebiyatı dünyalık servet ve ikbal için yapmadığının en büyük kanıtı; millî marş yarışmasında birinci seçilen eserinin karşılığında verilen para ödülünü reddetmesidir.

Bundan dolayıdır ki aynı anda her ikisi de güzel olanın peşinde olan ahlak ve edebiyat birbirine destekçi iki unsurdur. Edebiyatçılar da insanlığın saadeti için kelimeleri ustaca kullanan, dilin iyi yönde kullanımı ile ahlakın tesisi ve korunması için eserler meydana getiren sanatkârlardır. Bunun tersine davranan yani edebî kabiliyetlerini insanları ifsat etmek için tüketmeyi tercih eden edebiyatçılar mensup oldukları topluma en büyük kötülüğü ve ihaneti yapmış olurlar.

Mehmet Akif de, ahlak ve edebiyat ilişkisine büyük önem atfederek, bu hususta edebiyatçıların büyük sorumluluk sahibi olduğunu belirtmekte, Batı'nın edebiyat anlayışının taklit edilmesinin ahlaki değerlerimizi zaafa uğratacağı fikrine sahipti. Şöyle ki;

Hele edebiyatın ahlâk ile münasebeti olmak lazım geleceğini, bir hey'et-i ictimaiyeyi tehrib edecek en başlı vasıta olacağını hatırıma bile getirmemişiz. Avamın ağıza almaktan istihya edeceği üryan bir yığın rezaili havas-ı üdebamız mazmunlarla, cinaslarla telleyip pullayıp asar-ı edebîye namı altında büyük büyük mehafilde inşad etmekten hiç çekinmemiştir. Hulasa bizim böyle taklid yolunda meydana getirdiğimiz asar-ı edebîyemiz insanı ya miskin yapar, ya ahlâksız (Şengüler, 2000: 5. C, 8).

Mehmet Akif, edebiyat namına milletin fikir ve ahlak duvarlarının yıkılmaya çalışıldığından yakınmakta, sanatın iyi yönde bir amaç için değil de sadece sanat için yapılması gerektiği gibi düşüncelerin kasıtlı yayıldığına dikkat çekmektedir. Her toplumun kendine dair bir sanat anlayışının var olduğunu beyan edip, her sanat tarzının kendi toprağında kalmasından yana olduğunu belirtmektedir. Mehmet Akif, Osmanlı toplumunda 'sanat sanat içindir' diyenlerin halk üzerinde edebiyat adına ahlaki çöküntüyü yaymaya yönelik davrandıklarını bildirmektedir. Şöyle ki;

Hele "San'at san'at içindir. San'atta gaye yine san'attır. Edebiyatta edebiyattan başka bir gaye aramak san'atı takyid etmektir." gibi yüksek nazariyeler bizim idrakimizin pek fevkindedir. Zaten bu türlü nazariyeler ahlaksızlığa felsefe şekli veren; edebiyat namına milletin namusuna, hayatına, mevcudiyetine yürüyen bir takım hazelerin eser diye ortaya koydukları bahnamelere revac verilmek için ileri sürülüyor. Bir de biz edebiyatın vatani olduğuna iman edenlerdeniz. O sebepten hiçbir milletin edebiyatını memleketimize mâl etmek istemeyiz (Şengüler, 2000: 5. C, 217-218).

SONUÇ

Ahlak; kimine göre doğuştan gelen bir özellik olmakla birlikte, kimi çevrelere göre de sonradan akıl, duygu ve tecrübe vasıtasıyla kazanılan güzel davranışların tamamıdır. Edebiyat ise akıl ve kalbin ortak çalışması sonucu insanın ürettiği, insana dair sevinçlerin, hüznünlerin, duyguların yansıtıldığı sanatsal bir faaliyettir. Her ikisi de güzelden ve estetikten yana olan ahlak ve edebiyat kişilerin ve toplumların hafızalarında canlı olan acı ve tatlı hatıraların tekrar hatırlanmasında önemli bir yere sahiptir. Yardımseverliğin, paylaşmanın, adaletin, iyiliğin, birlik olmanın, şerefli bir yaşam sürmenin temeli olan ahlakın topluma hatırlatılmasında ve devamlılığının sağlanmasında edebiyat çok önemli bir vazife ifa edebilir.

Bundan dolayıdır ki Mehmet Akif Ersoy, ahlak ve edebiyat ilişkisine çok önem vermiş, edebiyatçıların bu hususta büyük sorumluluğa sahip olduğunu yukarıda da değinildiği üzere sıklıkla beyan etmiştir. Edebiyatın ahlakın unsurlarını insanlara ulaştırmada güzel hizmetlerinin olacağı gibi, bize ait olmayan değerleri taklitçi bir zihniyetle toplumumuza taşıyabilecek bir vasıta olduğunun da farkındadır. Bu nedenle Mehmet Akif'e göre edebiyat iyi ellerde iyi yönde kullanılması gereken önemli bir vasıta. Edebiyat, yanlış kişilerin ellerinde toplumun ahlaki ve ruhi yönden felaketine sebep olabilecek bir potansiyele de sahiptir. Bu nedenle millî yönü yüksek edebiyatçılar uyanık olmalı, halkın değerlerine zarar verecek kişilerden edebiyatı ve ahlakı korumalıdır. Mehmet Akif'e göre sanat gaye için yapılmalıdır. O gaye de dünyalık menfaat değil, milletin ve insanlığın kurtuluşu için olmalıdır. Mehmet Akif'e göre 'sanatta gaye aramamak lazım diyenler' gizli bir perde ardından sanatı ve edebiyatı halkın düşünce ve dimağını bozmak için kullanmışlar, bu uğraşları da belli bir noktaya kadar onları emellerine ulaştırmıştır. Mehmet Akif, *Safahat'* ta, birçok yazı ve vaazlarında hep bu kirli mahfillerden ve kör taklitçilik uğruna şanlı medeniyetine ihanet edenlerin kötülüklerinden bahsetmiştir. Onu en çok üzen de millete karşı bu kötülüğü yapanların vasıtalarının edebiyat ve sanat olmasıdır.

Mehmet Akif'e göre edebiyatın insanlar üzerinde büyük bir tesiri vardır. Bu etkiyle birlikte ahlakın önemi ve milletin bekası açısından ahlakın değeri edebiyat vasıtasıyla topluma faydalı bir şekilde aktarılabilir. Edebiyatçıların ve sanat çevrelerinin meseleye millî bir şuur ve dinî bir vazife gözüyle bakmaları elzemdir. Aksi durum toplumsal çöküşü hızlandıracak bir mahiyete bürünebilir.

KAYNAKÇA

Ahlak ve Edebiyat İlişkisi Açısından Mehmet Akif Ersoy Örneği

- DOĞAN, D. M. (1996), *Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- ERDEM, H. (2006), *Son Devir Osmanlı Düşüncesinde Ahlak*, İstanbul: Dem Yayınları.
- (2009), *Ahlak Felsefesi*, Konya: Hü-Er Yayınları.
- ERSOY, M. A. (2013), *Safahat*, (hzl.) M. Ertuğrul Düzdağ, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- (1981), *İstiklal Marşı Şairimizin İstiklal Harbindeki Vaazları*, (hzl.) Hasan Boşnakoğlu, , Ankara: Er-Tu Matbaası.
- GAZÂLÎ, İ. (1992), *İhyau Ulümi'd Din*, Ali Arslan (Çev.), İstanbul: Akit Yayınları.
- KILIÇ, R. (2012), *Ahlakın Dini Temeli*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 7. Baskı.
- ŞENGÜLER, İ. H. (hzl), (2000), *Açıklamalı ve Lugatçeli Mehmet Akif Külliyyatı*, İstanbul: Hak Yayıncılık.
- TOPÇU, N. (1998). *İslam ve İnsan (Mevlana ve Tasavvuf ile birlikte)*, İstanbul: Dergâh Yayınları.